

Психологія військової некомпетентності

КУПИТИ

Чому навіть найкращі армії світу раз за разом повторюють фатальні помилки? Норман Діксон розкриває глибокі механізми військових провалів — від наполеонівських кампаній і Кримської війни до битв обох світових воєн та конфліктів другої половини XX століття.

Унікальність дослідження:

Аналізує ключові пастки розуму та психологічні фактори провалів: упередження, страхи, надмірну самовпевненість командирів.

Розкриває, як організаційна культура армій сприяє ухваленню катастрофічних рішень, винагороджуючи конформізм замість компетентності.

Показує універсальність проблеми на багатьох зрозумілих для будь-якої країни та армії прикладах.

Книжка актуальна для сьогодення, адже пояснює, як ігнорування історичних уроків коштує мільйонів життів, або чому «триденна спецоперація» перетворюється на роки війни. Це не лише аналіз минулих поразок, а й інструмент для майбутніх перемог — як для військового командування, так і для лідерів у політиці, бізнесі та інших сферах.

ПРО АВТОРА

Кавалер Ордена Британської імперії, доктор Норман Френк Діксон (1922–2013) був членом Британського психологічного товариства та почесним професором психології в Університетському коледжі Лондона. Десять років служив у Королівських інженерних військах. Нагороджений Карпентерівською медаллю Лондонського університету «за видатні досягнення в галузі експериментальної психології».

Вступ

Сьогодні більшість людей сприймають військову некомпетентність як щось самоочевидне, можна навіть сказати як банальність. Подібно до застуди, плоскостопості чи британського клімату, її сприймають за частину життя — трохи кумедну, але невідворотну. Мовляв, що тут ще скажеш?

Насправді ж військова некомпетентність — це така сфера людської поведінки, у якій помилки мають надзвичайно високу ціну. Цим помилкам можна запобігти, тому вони вимагають особливої уваги. Військова некомпетентність також підпорядковується певним законам. Автор уперше це усвідомив під час побіжного перечитування історій про одіозні військові катастрофи. Ці зрушливі, часто жахливі розповіді викликали в мене дивне відчуття дежавю. У цих, на перший погляд, безглузвих подіях, було щось таке, що спрямовувало думки новими шляхами, проводило несподівані зв'язки з феноменами із цілком інших, досі не пов'язаних між собою контекстів; а потім знову повертало думки до тих безглузвих фактів, які тепер уже видавалися не таким й безглуздими. І так відбувалося доти, доки в цих драматичних історіях про давні звичаї поступово не почала вимальовуватися одна наскрізна, наче тоненька тріщинка, спільна тема.

Якщо припустити, що ця закономірність реальна і я її правильно ухопив, то з неї можна зробити певні припущення. Тож я їх перевірів і дійшов висновку, що вони правильні. Інші шматки головоломки теж почали ставати на свої місця, поки поступово мозаїка елементів не набула обрисів цілісної теорії. Ця книжка — про цю теорію. Вона розглядає аспекти військової поведінки в контексті загальних психологічних принципів.

Звучить це гарно, наче щасливий шлюб історії з психологією. Однак, на жаль, такий шлюб може бути не зовсім прийнятним для деяких потенційних родичів. Судячи з реакцій окремих істориків, поєднувати психологію з історією — це, м'яко кажучи, поганий тон. А поєднувати психологію з військовою історією — взагалі непристойно. Їхнє занепокоєння має принаймні дві причини. По-перше, оскільки мало що дратує нас більше, ніж спроби пояснити чийось поведінку, в людей є природна відраза до пояснень поведінки історичних постатей, до яких ми, можливо, відчуваємо прихильність.

Друга причина — недовіра до редуccionізму, тобто ідеї, що такі складні явища як військова катастрофа, можна звести (редукувати) до пояснень через призму механізмів функціонування людського мозку. Не кажучи вже про те, що за це пояснення береться якийсь там психолог.

На це можна лише сказати, що, звісно ж, історики знають про історію більше, ніж психологи. Безперечно, історичні події визначаються складним набором змінних: політичних, економічних, географічних, кліматичних і соціологічних. Та все одно історію творять люди, і хай би скільки чинників призводили до воєнної катастрофи, одним із них буде спосіб мислення причетних до неї людей, а іншим — зумовлена цим способом мислення поведінка. Поєднання всіх цих змінних складне. Тож так, я змушений був дещо применшити значення інших чинників, щоб чіткіше зосередитися на можливих психологічних факторах. Візьмімо аналогічний випадок з авіакатастрофами. Ніхто не заперечуватиме, що літаки розбиваються через низку причин, які іноді діють незалежно, іноді в унісон. Утім це не означає, що вибираючи для конкретного дослідження один фактор (наприклад, утому металу), ми повинні одночасно зосередитися на всіх інших змінних: погоді, недбалій навігації чи надмірній кількості алкоголю у крові пілота.

На захист такого редукаціоністського підходу можна навести й ще одне міркування: природа військової некомпетентності та характеристики, що відрізняють компетентних старших командирів від некомпетентних, із часом не так сильно змінилися, попри зміни інших факторів, що мають вплив на хід історії. Незалежно від того, чи мають командири гарне або погане оснащення, чи керують вони солдатами, озброєними списками, або тими, хто має у своєму арсеналі танки й ракети, чи є вони англійцями, росіянами, німцями, зулусами, американцями або французами — хороші командири залишаються практично однаковими. Так само й погані командири мають між собою багато спільного.

Одним із приємних побічних результатів праці над цією книжкою була низка приятних розмов із людьми, які служать у збройних силах. Однак і тут невеличка меншість сприйняла цей проєкт з обуренням, як прояв поганого тону чи майже блюзнірство.

У відповідь на ці зрозумілі мені реакції я можу лише сказати, що не маю наміру нікого образити. Насправді для шанувальників військової справи обурюватися дослідженням військової некомпетентності так само дивно, як для прихильників здорових зубів скаржитися на книжку про карієс. У недосконалому світі діяльність професійних військових, мабуть, так само необхідна суспільству, як і діяльність поліції, повій, асенізаторів чи психологів. Саме тому, що ми не можемо обійтися без цих професій (окрім, можливо, останньої), будь-яку серйозну спробу зрозуміти їхні особливості слід вітати й навіть сприймати як комплімент. Адже те, що вони заслуговують на увагу, свідчить про їхню важливість. Ба більше, лише дивлячись на некомпетентних, ми можемо оцінити зусилля і досягнення компетентних. Якби не було некомпетентних генералів, могло б здатися, що керувати

арміями й вести війну легко, що це завдання запросто до снаги всім, кому пощастило досягти найвищих щаблів військової ієрархії.

Однак великі полководці мають найкращий вигляд не лише на тлі бездарних полководців, але й у контексті інституцій, до яких вони належать. Далі ми розвинемо тезу про те, що сама некомпетентність значною мірою впливає з прикрих, але неминучих побічних ефектів армійської чи флотської системи. Переважно вона запроваджує зрівнялівку особистих здібностей, що вигідно для людей посередніх, але обмежує обдарованих. Тому тих, хто блискуче проявив себе у військовій службі, можна вважати подвійно успішними: вони не просто досягли успіху, а зробили це всупереч отуплювальним тенденціям структури, до якої їм довелося належати. Вже лиш це саме собою є достатньою підставою для того, щоб сміливо переглянути проблему військової некомпетентності. Проте для цього є також інші підстави, ще вагоміші. Вони стосуються похідних від некомпетентності проблем: ціни помилки і ймовірності помилки.

Сьогодні мало хто заперечуватиме, що з розвитком технологій ціна хиби зростає в геометричній прогресії і тепер вимірюється надзвичайними жертвами. Однак імовірність військової некомпетентності залишається предметом дискусій. Можна було б сподіватися, що запобіжниками проти неї є якісна освіта, реалістичніші цінності, страх перед незрівнянно згубнішими наслідками й зниження рівня агресивного урапатріотизму. Але є вагомі підстави й для песимістичного погляду: ймовірність помилки внаслідок військової некомпетентності, як і ціна такої помилки, продовжує зростати з постійним прискоренням.

Це сумне припущення можна обґрунтувати кількома міркуваннями. По-перше, розрив між можливостями людського розуму й інтелектуальними вимогами сучасної війни, що виник у XVIII столітті, продовжує розширюватися. Ймовірно, він розростається з обох боків. Тоді як сучасна війна стає все швидшою і смертоноснішою, а засоби її ведення — все складнішими, інтелектуальний рівень тих, хто приходить в армію на роль офіцерів, може недотягувати. Це припущення ґрунтується на тому, що дедалі менше молодих людей вважають військовою службою привабливою. Досить тільки поглянути на сьогоднішні оголошення з вакансіями, щоб усвідомити очевидні труднощі з пошуком офіцерських кадрів. Військові кадровики не шкодуючи зусиль намагаються привабити молодь, яку мало цікавить військова кар'єра. Вони змальовують службу як блискучу іграшкову крамницю, де вродливі юнаки граються танками й ракетами, купаючись у повазі нижчих чинів, не менш крутих, ніж вони самі. У своєму прагненні залучити кандидатів, військові у своїх закликах до зброї намагаються створити образ армії як безкласового суспільства, в якому офіцери, однак, залишаються

джентльменами. Всі ці екстравагантні обіцянки призводять лише до того, що попит на військову кар'єру, м'яко кажучи, скорочується. Автор вважає, що для збільшення зацікавлення військовою професією, слід куди більше працювати над підвищенням її реальної, а не рекламної цінності.

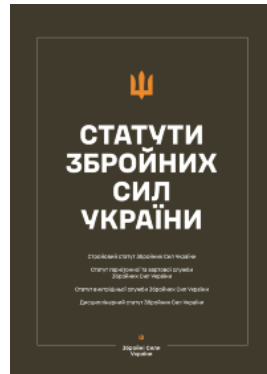
Зрозуміло, що зниження привабливості військової кар'єри може відштовхувати тих, хто в іншому разі міг би її обрати. За словами Алексіса де Токвіля, це особливо характерно для демократичних армій у мирний час. «Коли войовничий дух покидає народ, професія військового негайно втрачає свій престиж, і військові опускаються до найнижчого рангу державних службовців; їх не високо цінують і перестають розуміти... Так виникає замкнене коло причин і наслідків, з якого важко вирватися: найкраща частина нації уникає військової професії, тому що вона не в пошані, а не в пошані вона тому, що найкраща частина нації перестала її обирати».

Одним словом, виходить так, що все менш здібні люди приходять виконувати все складніші завдання з вагомішою ціною помилки, а на найвищих рівнях їхня відповідальність стає взагалі приголомшливою.

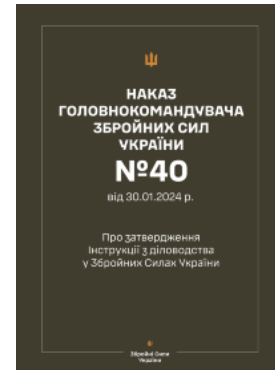
Рекомендована література

Керівні психологічні
техніки: посібник для
командира роти
(взводу)

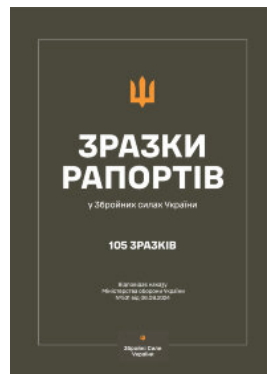
Статуту Збройних сил
України

Наказ ГШ ЗСУ № 40 —
Інструкція з
діловодства у Збройних
Силах України +
Додатки (зі змінами
2026 рік)

Блокнот для військових
ЗСУ

Зразки рапортів у ЗСУ
+ наказ МОУ № 531

Психологія бою

Перейти до категорії
Військова справа

WAR BOOKS
військова література

КУПИТИ